ne katılmaktadır. 4. *Merâsimü'd-dîn fî mevâsimi'l-yakîn.* Hz. Ali ve Ehl-i beyt'in fazileti hakkındadır. 5. *Mi'râcnâme.* 6. *el-Vesîle ilâ ma'rifeti'l-fażîle.* Son üç eser ve yazmaları hakkında Gulâm Hüseyin Yûsufî, *Şûfînâme*'nin önsözünde geniş bilgi vermektedir. Abbâdî *Şûfînâme*'sinde *Kitâbü'l-'unşur* adlı başka bir eserinden söz ederse de bu eser günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Muhammed Avvâme), Dımaşk 1976 → Beyrut 1396/1976, VIII, 337-338; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (nşr. F. Krenkow), Haydarâbâd 1357-59/1938-40, X, 150; Râvendî, *Râḥatü'ṣ-ṣudûr* (nşr. Muhammed İkbâl), London 1921, s. 209; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, XI, 157; a.mlf., *el-Lübâb*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 309-310; Yâkūt, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), III, 264; IV, 75; Sübkî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfi'iyye* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî v. dğr.), Kahire 1383-96/1964-76, VII, 299; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1401/1981, XII, 230; Muhammed Alî-yi Tebrîzî, *Reyḥânetü'l-edeb*, Tahran 1328-33 hş., III, 56; Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr* (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1960, V, 188; M. Th. Houtsma, "Abbâdî", *İA*, I, 8.

 SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABBÂDÎ, İbn Kāsım

(ابن قاسم العبادى)

Şihâbüddîn Ahmed b. Kāsım es-Sebbâğ el-Abbâdî el-Mısrî (ö. 994/1586)

Daha çok Şâfiî fıkhı ve Arap gramerine dair eserlere yazdığı şerhlerle tanınan âlim.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mısır'da yetişti. Nâsıruddin Muhammed el-Lakānî, Şehâbeddin el-Burullusî ve Kutbüddin Îsâ es-Safevî gibi devrin önde gelen âlimlerinden ilim tahsil etti. Başta Muhammed b. Dâvûd el-Makdisî olmak üzere birçok öğrenci yetiştirdi. 1586 yılında hac dönüşü Medine'de (bazı kaynaklara göre Mekke'de) vefat etti.

Çağdaşları arasında, devrinin geleneğine uygun olarak, eser telif etmekten ziyade önemli eserlere şerh ve hâşiyeler yazmakla tanınan Abbâdî'nin eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. *el-Âyâtü'l-beyyinât.* Tâceddin es-Sübkî'nin fıkıh usulüne dair *Cem'u'l-cevâmi'* adlı eserine Celâleddin el-Mahallî'nin yaptığı şerhin hâşiyesidir. Kenarında Mahallî'nin şerhiyle birlikte dört cilt halinde basılmıştır (Bulak 1289). 2. *Hâşiye 'alâ Şerḥi'l-Varaḳāt.* Cüveynî'nin fıkıh usulüne dair *el-Varaḳāt* adlı eserinin Celâleddin el-Mahallî tarafından yapılan şerhinin hâşiyesidir. Karâfî'nin *Şerḥu Tenḳīḥi'l-fuṣûl fî iḫtiṣâri'l-Maḥṣûl* adlı eserinin kenarında neşredildi (Kahire 1307). 3. *Ḥâşiye 'alâ Şerḥi'l-Muḥtâc.* Nevevî'nin Şâfiî fıkhına dair *el-Minhâc* adlı eserine İbn Hacer el-Heytemî tarafından *Tuḥfetü'l-Muḥtâc* adıyla yapılan şerhin hâşiyesi olup aynı şerhe Abdülhamîd eş-Şirvânî'nin yazdığı hâşiye ile birlikte basılmıştır (I-IV, Kahire 1282; I-VIII, Kahire 1305). 4. *Ḥâşiyetü'l-Gureri'l-behiyye.* Zekeriyyâ el-Ensârî'nin, İbnü'l-Verdî'ye ait *el-Behcetü'l-Verdiyye* (Kazvînî'nin *el-Ḥâvi'ṣ-ṣaġīr* adlı Şâfiî fıkhına dair eserinin 5000 beyitlik manzum şekli) adlı eserine yaptığı şerhin hâşiyesidir. Abdurrahman eş-Şirbînî'nin aynı şerhe yazdığı hâşiye ile birlikte basılmıştır (I-V, Kahire 1315).

Abbâdî'nin bu basılı eserlerinden başka, Ebû Şücâ'ın *Ġāyetü'l-iḫtiṣâr* adlı fıkıh kitabına *Fetḥu'l-Gaffâr* adıyla yazdığı bir şerhi ve *Kâfiye, Elfiyye, Telḫîṣ, 'İzzî* ve *Ḳaṭrü'n-nedâ* gibi Arapça gramer kitaplarına şerh ve hâşiyeleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire* (nşr. Cebrâil S. Cebbûr), Beyrut 1979, III, 124; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 152, 476, 596; II, 1139, 1373, 2006; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51, VIII, 434; *Îżâḥu'l-meknûn*, I, 423; II, 136, 448; Ziriklî, *el-A'lâm*, Kahire 1373-78/1954-59, I, 189; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61, II, 48-49; Serkîs, *Mu'cem*, I, 208, 283, 486, 1121; II, 1502; Brockelmann, *GAL*, II, 417-418; *Suppl.*, I, 677, 679, 681; II, 105, 441.

 ALİ BARDAKOĞLU

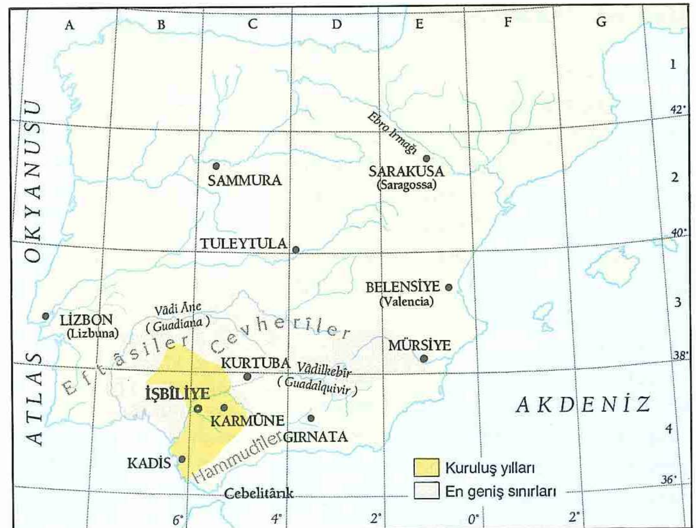
ABBÂDÎLER

(بنو عباد)

İşbîliye merkez olmak üzere Güneybatı Endülüs'te hüküm süren bir Arap hânedanı (1023-1091).

İşbîliye Kadısı Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Abbâd, Endülüs Emevî hilâfetinin son yıllarında mülûkü't-tavâifin ortaya çıktığı sırada Abbâdîler'in istiklâlini ilân etti (1023). Hânedanın kurucusu Muhammed b. Abbâd'ın Hîre'deki Lahmî kralları soyundan gelen ataları, Endülüs'ün fethinden hemen sonra Hıms'tan İşbîliye'ye göç ederek orada yerleşmişlerdi. Muhammed b. Abbâd başlangıçta Malaga'daki Hammûdîler'in hâkimiyetini kabul ettiyse de bu durum fazla devam etmedi. Bu devirde Abbâdîler'in en tehlikeli rakipleri Kurtuba'daki Cehverîler idi. Devri hakkında fazla bilgi bulunmayan Muhammed b. Abbâd 1042 yılında öldü.

Muhammed b. Abbâd'ın oğlu Ebû Amr Abbâd b. Muhammed, Araplar'ın lideri sıfatıyla Endülüs'teki Berberîler'e karşı harekete geçti. İlk iş olarak Karmûne'deki (Carmona) Muhammed b. Abdullah el-Birzâlî ve oğlu İshak ile mücadeleye girişti. Daha sonra ülkesini batıya doğru genişletmek için askerî harekâta başladı. Onun bu başarıları Batalyevs (Badajoz), Cezîretülhadrâ (Algeciras), Gırnata ve Malaga hâkimlerini birleşmeye sevketti. Bir süre sonra Batalyevs'teki Eftasîler ile Abbâdîler arasında başlayan mücadeleler 1051 yılına kadar devam etti. Abbâd o yıllarda komşularıyla savaşmaktan da geri kalmı-

Abbâdîler

yordu. 1053 yılına kadar küçük Berberî hânedanlarını hâkimiyeti altına almıştı. Buna rağmen Gırnata'daki Zîrîler onun karşısında başarıyla mukavemet ediyorlardı. Bu arada Cezîretülhadrâ'yı Hammûdîler'den alarak oğlu İsmâil'i Kurtuba üzerine gönderdi. Ancak İsmâil Cezîretülhadrâ'da bağımsızlığını ilân etmeğe karar verdi. Bu sefer de diğer oğlu Muhammed Zîrîler'e karşı Malaga'daki Araplar'ı desteklemek için harekete geçti. Fakat Zîrîler bu orduyu bozguna uğrattılar, Muhammed canını zor kurtardı. Buna rağmen Abbâdîler mülûkü't-tavâifin en kuvvetlilerinden biri idi. Tahta geçtiği zaman "Hâcib", bir süre sonra da "el-Mu'tazıd-Billâh" unvanlarını kullanan, siyasî bakımdan son derece kabiliyetli ve başarılı olan Abbâd, yirmi yedi yıllık hükümdarlıktan sonra 1069 yılında öldü.

İşbîliye'nin bu kudretli hükümdarının yerine oğlu Muhammed geçti. "el-Mu'temid" unvanını alan Muhammed, tahta geçişinin ikinci yılının başında Cehverîler'in elinde bulunan Kurtuba'yı kendi topraklarına kattı. Ancak Tuleytula Hâkimi Me'mûn'un tahrikleri sonunda İbn Ukkâşe adındaki bir maceraperest Kurtuba'ya saldırdı ve burayı Me'mûn adına zaptetti (1075). Mu'temid üç yıllık bir mücadeleden sonra Kurtuba'yı tekrar geri aldığı gibi Vâdilkebîr (Guadalquivir) ile Vadi Âne (Guadiana) arasındaki toprakları da ülkesine kattı. Bu arada Kastilya Kralı VI. Alfonso'nun İşbîliye'ye saldırısını Vezir İbn Ammâr'ın gayretleriyle bertaraf etti.

Kurtuba'nın alınmasından sonra Mu'temid, İbn Ammâr'ın teşviki üzerine, Arap asıllı Muhammed b. Ahmed b.Tâhir'in idaresinde bulunan Mürsiye'nin zaptına teşebbüs etti. İbn Ammâr 1078 yılında Barselona Kontu II. Ramon Berenguer'e baş vurarak yardım istedi ve buna karşılık 10.000 dinar ile emîrin oğlu Reşîd'i rehine olarak vermeyi teklif etti. Uzun görüşmelerden sonra anlaşmaya varıldı ve İbn Ammâr Mürsiye'yi zaptetti. Ancak İbn Ammâr giriştiği entrikalar sebebiyle Mu'temid tarafından öldürüldü.

Mülûkü't-tavâif arasındaki mücadeleler Endülüs'te İslâm hâkimiyetinin zayıflamasına ve hıristiyan devletlerin kuvvetlenmesine sebep olmuştur. Kastilya Kralı VI. Alfonso bu gelişmeleri yakından takip ederek 1085 yılında güneye doğru harekete geçti ve Tuleytula'yı zaptetti; Cezîretülhadrâ'ya kadar ilerledi. Alfonso'nun bu başarılı harekâtı Endülüs'te İslâm adına bir felâket oldu. Artık kuzeydeki hıristiyan devletlerle başa çıkamayan müslüman hânedanlar Murâbıtlar'dan yardım istemek zorunda kaldılar. Murâbıtlar'ın hükümdarı Yûsuf b. Tâşfîn Cebelitârık'ı geçerek Zellâka'da hıristiyanları bozguna uğrattı (23 Ekim 1086). Ancak bu başarısına rağmen Endülüs'teki fakihler tarafından iyi karşılanmadığı için geri dönmek zorunda kaldı. Yûsuf b. Tâşfîn'in Endülüs'ü terketmesi üzerine hıristiyanlar tekrar harekete geçtiler. Bu defa Mu'temid, Yûsuf'tan yardım istedi. Yûsuf bu teklifi kabul ederek 1088 ilkbaharında Cezîretülhadrâ'ya çıktı. Fakat Endülüs'teki mülûkü't-tavâif ile iş birliği yapmanın mümkün olmadığını anlayan Yûsuf b. Tâşfîn, Endülüs'e hâkim olmağa karar verdi ve sırasıyla Karmûne, Kurtuba ve İşbîliye'yi zaptederek Abbâdîler hânedanına son verdi (1092). Abbâdîler'in son emîri Mu'temid Tanca'ya ve oradan da Merakeş'e kaçtı; 1095 yılında da öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, IX, 286; X, 142, 143, 151-154, 187, 248, 249, 585; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Kettânî v.dğr.), Beyrut 1406/1985, s. 215, 221; İbn Haldûn, *el-ʿİber*, Bulak 1284 → Beyrut 1399/1979, IV, 156-159; Makkarî, *Nefḥu't-ṭîb* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, bk. İndeks; E. de Zambaur, *Manuel de Généalogie et de Chronologie Pour l'Histoire de l'Islam*, Hanover 1927, s. 54; Robert Mantran, *L'Expansion Musulmane*, Paris 1969, s. 45, 214; R. Dozy, *Spanish Islam* (trc. F. Griffin Stokes), London 1972, s. 598, 637, 649, 660, 662-667, 670-674, 676, 680, 681, 687, 688, 689, 694, 696-698, 700-702, 710-711, 713-715, 729, 732, 733-736; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain Its History and Culture*, Minnesota 1974, s. 48, 57, 58-61, 63-64, 65, 66, 150, 164, 178, 221, 230, 285, 299; Bernard Lewis, *Islam*, London 1974, I, 127; C. E. Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi* (trc. Erdoğan Merçil-Mehmet İpşirli), İstanbul 1980, s. 20; Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980-81, III, 855-856, 872, 886, 951; H. İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1985, IV, 101-102; David Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party Kings*, New Jersey 1985, s. 42, 95, 101, 104, 105, 110, 114, 119-123, 130-131, 137-138, 154-160, 241-242; C. F. Seybold, "Abbâdîler", *İA*, I, 8-9; E. Lèvi-Provençal, "Mutemid", *İA*, VIII, 753-756; a.mlf., "ʿAbbādids", *EI²* (Fr.), I, 5-7.

 HAKKI DURSUN YILDIZ

ABBÂDİYYE
(العبادية)

Mu'tezile'nin önde gelen kelâmcılarından Abbâd b. Süleyman es-Saymerî'nin fikirlerini benimseyenler için kullanılır

(bk. ABBÂD b. SÜLEYMAN es-SAYMERÎ).

ABBÂDİYYE
(العبادية)

Hz. Ali'ye nisbet edilen Aleviyye tarikatının bir kolu

(bk. ALEVİYYE).

ABBAS
(عباس)

Ebü'l-Fazl el-Abbâs b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 32/653)

Hz. Peygamber'in amcası.

Hz. Peygamber'in doğumundan iki veya üç yıl önce dünyaya geldi. Mekke'de onunla birlikte büyüdü. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul oldu. Maddî durumunun iyi olması sebebiyle, Câhiliye döneminde Kâbe'yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma (**sikāye***) ve onlara ziyafet verme (**rifâde***) görevlerini kardeşi Ebû Tâlib'den devraldı. Ebû Tâlib'in geçim yükünü hafifletmek için Abbas Ca'fer'i, Hz. Peygamber de Ali'yi himayelerine almışlardı.

Hz. Peygamber İslâmiyet'i yaymaya başladığı günlerde Abbas hemen müslüman oldu. Ancak geniş nüfuzunu kullanarak müslümanları himaye etmek düşüncesiyle, Müslümanlığı kabul ettiğini açığa vurmadı. Hatta Mekkeli müşriklerin müslümanlarla ilgili karar ve davranışlarını Hz. Peygamber'e ulaştırmak maksadıyla kasten hicret etmedi. Daha çok benimsenen ikinci bir rivayete göre ise, Mekke fethine veya en azından Bedir Savaşı'na kadar müslüman olmadı. Bununla beraber daima yeğenine arka çıkarak onu müşriklere karşı himaye etti. İkinci Akabe Biatı'nda (622), Hz. Peygamber'i yalnız bırakmayıp müzakerelere katıldı; Medineli müslümanlardan onun hayatını tehlikeye atmayacaklarına dair teminat aldı. Mekke'de kaldığı süre içinde İslâm davetini açıktan desteklediği kesinlik kazanmasa bile, karısı Ümmü'l-Fazl Lübâbe ile oğlu Abdullah'ın müslüman olmalarına karşı çıkmayarak İslâmiyet'in tebliğini müsamaha ile karşıladığını göstermiş oldu.